

УДК 343.985

Владлен Станіславович ПЕРЛІН,

аспірант Харківського національного
університету внутрішніх справ

ТИПОВІ СПОСОБИ САМОВІЛЬНОГО ПРИСВОЄННЯ ВЛАДНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ АБО ЗВАННЯ СЛУЖБОВОЇ ОСОБИ

Самовільне присвоєння владних повноважень або звання службової особи законодавець відносить до групи злочинів проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та злочинів проти журналістів. Це в чергове підкреслює суспільну небезпеку окреслених діянь, так як вони перешкоджають нормальному функціонуванню органів державної влади, місцевого самоврядування й об'єднань громадян. Нерідко такі діяння, як наслідок, призводять до поширення серед верств населення недовіри й почуття відрази, а то й ненависті, до таких інституцій. У зв'язку із зазначеним вважається вкрай актуальним питання про розробку дієвих рекомендацій для працівників правоохоронних органів зі своєчасного виявлення та всебічного розслідування вказаних протиправних проявів. А це неможливо без з'ясування відмінних ознак механізмів скоєння обраних кримінальних правопорушень із виокремленням характерних для них закономірностей. Тобто мова йде про необхідність формування криміналістичної характеристики самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи.

Важливе місце в структурі криміналістичної характеристики злочинів, у тому числі самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи, посідають способи їх учинення. Це пояснюється тим, що завдяки способам можна з'ясувати наявність у особи злочинця обізнаності зі сферою суспільного життя, в якій скоєно злочин. Більше того, знання відомостей про цей елемент дозволить чітко визначити, в чому полягає допоміжна роль самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи в механізмі скоєння основних суспільно небезпечних діянь. Адже в ч. 1 ст. 353 Кримінального кодексу України чітко закріплено, що самовільне присвоєння владних повноважень або звання службової особи, поєднане із вчиненням будь-яких суспільно небезпечних діянь [1].

Таким чином, визначаючи типові способи самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи варто враховувати таку специфічну властивість окреслених злочинів як обов'язкове їх скоєння в сукупності з іншими суспільно небезпечними діяннями. Мова йде про цілий ланцюг поєднаних спільною ціллю протиправних діянь. При цьому ці діяння можуть бути як кримінально-караними, так і адміністративними правопорушеннями. Тому вважаємо за необхідне вести мову про технологію протиправної діяльності. В даному випадку акцентуємо увагу на доцільності застосування саме запропонованого терміну, так як самовільне присвоєння владних повноважень або звання службової особи буде вважатися злочинним тільки у випадку його вчинення для досягнення протиправної мети, передбаченої будь-яким іншим суспільно небезпечним діянням. Оскільки таке протиправне діяння може бути як злочином, так і адміністративним правопорушенням, то вбачається недоречним вести мову про технології злочинної діяльності.

У контексті вищенаведеного характеристика способів самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи повинна включати в себе відомості про місце та роль цих діянь у системі технологій протиправної діяльності, а також відомості про способи підготовки, безпосереднього вчинення та приховування цих діянь.

Тож аналіз слідчої та судової практики показав, що в технології протиправної діяльності самовільне присвоєння владних повноважень або звання службової діяльності завжди відіграє допоміжну роль. Тобто воно виступає в якості предикатного суспільно небезпечного діяння, яке вчиняється для полегшення вчинення основного протиправного діяння. Відповідно воно завжди є способом учинення іншого суспільно небезпечного діяння. При

цьому найчастіше вказанні діяння скоюються для полегшення вчинення шахрайських дій (62,5 %). Самовільне присвоєння владних повноважень або звання службової особи також поєднується з незаконним позбавленням волі або викраденням людини (12,5 %); крадіжкою (6,3 %); грабежом (6,3 %); розбоєм (6,3 %); вимаганням (6,3 %); незаконним заволодінням транспортним засобом (6,3 %); примушуванням до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань (6,3 %); викраденням, привласненням, вимаганням документів, штампів, печаток, заволодінням ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження (12,5 %); дрібним хуліганством (6,3 %); дрібним викраденням чужого майна (6,3 %). Разом із тим, часто мова йде про сукупність одночасно трьох і більше складів правопорушень. Зокрема, у 68,7 % випадків до технології протиправної діяльності входить два склади правопорушень, 25 % – три, 6,3 % – чотири. При цьому в 12,5 % випадків особа злочинця самовільно присвоює владні повноважень або звання службової особи для полегшення вчинення адміністративного правопорушення.

З приводу типових способів самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи, то в 37,5 % вони вчиняються без попередньої підготовки. Серед найбільш розповсюджених способів підготовки до скоєння самовільного присвоєння варто віднести вступ у зговір з іншими особами для попередньої домовленості про спільне вчинення протиправних діянь; планування своїх дій, у тому числі розподіл ролей між співучасниками, вибір потерпілих осіб, засобів скоєння правопорушень тощо; підшукування знарядь злочину (придбання форменого одягу, обгорток для службового посвідчення, документів, зовні схожих на службові посвідчення, й інших атрибутів працівників правоохоронних органів; підшукування транспортних засобів, зброї; купівля репрезентабельного одягу тощо).

Щодо способів безпосереднього скоєння самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи, то серед типових варто виокремити психологічний вплив на потерпілого (переконливе вербальне переконливе представлення потерпілому службовою особою, впевнена поведінка тощо) – 50 %; використання атрибутики представника органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян – 31,2 %; видання інших предметів за службові посвідчення (розгорнутого гаманця з фотокарткою, іншого посвідчення й т. п.) – 12,5 %; поєднання декількох раніше згаданих способів (як приклад, використання обкладинки службового посвідчення працівника правоохоронного органу, всередині якої поміщено інший документ, що посвідчує особу) – 6,3 %. При цьому необхідно акцентувати увагу на тому, що в переважній більшості випадків злочинці самовільно присвоюють владні повноваження або звання службової особи правоохоронних і контролюючих органів.

Що ж стосується способів приховування самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи, то такі дії в більшості випадків не вживаються. В окремих випадках злочинці можуть погрожувати розправою під час вчинення основного злочину в разі звернення потерпілих до правоохоронних органів. Також у разі скоєння таких протиправних діянь по відношенню до осіб, які займаються незаконною діяльністю, злочинці розраховують на страх постраждалих бути викритими в своїй протиправній діяльності й їх небажання звертатися до правоохоронців за допомогою.

Отже, самовільне присвоєння владних повноважень або звання службової особи завжди вчиняється в складі технології протиправної діяльності, де займає роль предикатного правопорушення. Характеризуючи типові способи скоєння вказаного злочину варто виділити їх неповноструктурний характер, оскільки їм в більшості випадків притаманні дії з підготовки та безпосереднього вчинення. А от приховування таких діянь не є характерним для вибраної категорії кримінальних правопорушень.

Одержано 12.09.2017